

Богдан Л. Дабић

БРОЈЕВИ КАО СТИЛСКО СРЕДСТВО КВАНТИФИКАЦИЈЕ У ЛУЧИ МИКРОКОЗМА

Од три главна дела Његошева, *Луча микрокозма* је била његово мезимче. Она се и жанровски разликује од друга два песничкова спева (*Горској вијенца* и *Шћейана Малој*.) Та два спева су у жанровском погледу исти, само што се у првome од њих песник Његош више узвиуо. Луча микрокозма је филозофско-религијски епос у којем Његош расправља крупна питања космогоније и космологије. Разлика је осетна и у области рецепције између трију главних Његошевих дела. На једној страни су *Горски вијенац* и *Шћейан Мали*, који су веома читани у цело-me српском народу, а Луча микрокозма - на другој страни. Она никад није имала довољно читалаца, а нема их ни данас. Није то ни чудно, јер *Луча микрокозма* тражи квалификованог читаоца. Идеалан њен читалац морао би (бар донекле) бити верзиран у три следеће области: историји српског језика, црквенославенском језику и у руском језику. Уз то не би му било на одмет још и то-да се оријентише у античкој митологији.

Луча микрокозма разликује се од других двају спегова и у своме песничком језику и стилу тачније речено у својој песничкој дикцији и интонацији. То се најлакше осети у лексици коју је песник одабрао - да изрази оно што је хтео казат. Сама тематика захтевала је од њега и доста страних речи. Има ту понајвише *евројезизама* (више грчког порекла, мање латинског), затим и доста *славјанизама*. При томе би бројне *русизме* у овоме спегу методолошки требало ставити у један претинац са славјанизмима, јер су они тешко раздвојиви. Истичемо успут да су славјанизми и русизми код Његоша били органски део његовог песничког вокабулара и он их није осећао као стране речи. За песничку лексику Његоше-

ву карактеристично је и то што је у њој заступљен занемарљив број оријентализама (турцизама). Тиме се *Луча микрокозма* оштро опонира двама другим спевовима (*Горски вијенац* и *Шћејан Мали*) - у којима је број турцизама замашан.

У стиховима великога нашег песника и свака врста речи има своју властиту експресивност: именице своју, глаголи своју, придеви своју итд. У овом раду нашу пажњу привукли су бројеви као врста речи и њихова стилска функција у ткиву *Луче микрокозма*. Пре свега на овакву траку разматрања навела ме је особеност бројева као врсте речи. Они се у првом реду одликују својом нехомогеношћу: једни од њих су прави бројеви (три, седам), други су прави придеви (трећи, седми), трећи су праве именице (стотина, хиљада) итд. Због тога су и неки озбиљни лингвисти порицали бројевима статус засебне врсте речи. Међутим, бројеви се одликују једном цртом која их ипак окупља у исти семантички разред: они исказују нумеричку прецизност каква се ничим другим не може обележити тако одређено.

Нумерички односи постоје у природи, па отуд и у животу. Њима се исказује величина предмета или скупа - у смислу праве квантификације. Нешто од тога може се изрећи у језику и на друге начине: 1) деминуцијом и аугментацијом код именица 2) компарацијом код придева 3) деминуцијом код глагола итд. Али никад и нигде тако прегнантно и прецизно као са бројевима! Стога је и било привлачно размотрити - како је та стилска способност бројева реализована песничкоме ткиву *Луче микрокозма*. Ја сам у ту сврху ексцерпирео све бројеве који су у спеву *Луча микрокозма* употребљени и распоредио их у шест претинаца (према толико певања у *Луча микрокозма*). Стога ћу најпре и понудити потенцијалним читаоцима ових редова све те примере, и то уграђене у стихове. Тиме сам намеравао да постигнем два циља: 1) указати на синтагматско окружење бројева 2) дати координате читаоцу-да ме провери и да сам расуђује о томе, можда и другачије него ја. Тиме смо дошли до тачке излагања кад прилазимо директној анализи наше теме, онако како смо је формулисали у наслову овог рада:

И ђевање

ја *једина* мраке проницавам 39/1
 до *јаднога* који све прониче 76/1
шесџ небесах коловитих пређем 121/1
шесџ млечнијех прелетим путовах 122/1
џеџ небесах неподвижних пређем 132/1
сџо џуџ више Земље од Урана 237/1

миријаде лећаху кометах 252/II
 на небесна *чеџири* краја иду 277/II
шестии дио небесног војинства 296/II

II њевање

Од рубина *хиљаде* мостовах 86/II
 на *безбројне* хоре, легионе 92/II
 одавде се са светлошћу *џрва* 135/II
 ма је оно *милионе* путах 145/II
миријаде сјанијех сунацах 147/II
чеџири су горе од алмаза 162/II
 из њих бију *чеџири* фонтане 164/II
 на *чеџири* небесне границе 173/II
шестии хиљада колах свијетлијех 202/II
чеџиридесџи хиљада мостовах 205/II
хиљаде ти Божијех духовах 273/II
милиони лећаху шаровах 282/II

III њевање

хучну ходу *два* морске војводе 22/III
два војводе своје спровођаше 28/III
 само теби *један* је подобан 43/III
 ја сам *један* који стварат могу 45/III
једноме је све покорно мени 47/III
 би мировах *число* непоњатно 51/III
 удар ови, *џрви* и најсјајни 79/III
 и на њине *небројне* ликове 108/III
два војводе, небесни *џрвјенци* 121/III
једним гласом *оба* архангела 132/III
два војводе светлијех полковах /141/III
 тренућ су му вјекaх *милиони* 148/III
милиони воображам да су 162/III
 нека *число* и умножим колах 163/III
 у највећи степен *счисленија* 164/III
 да се цјелаова *два* простора 188/III
 у шар *један* зраках свијетлијех 189/III
 би ти био само *једна* точка 198/III
 ум је само *један* без границе 199/III
 друг вам, чином *једнаки* Сатана 204/III
 те погледом *један друџи* држи 260/III

и легион његов *многобројни* 276/III
 после нас *два*, највишу на Небо 297/III
 војника је од *обадва* лика 298/III
 по над *једним* великијем миром 300/III
 архангела *оба* једногласно 302/III
 те крајности *двје* не смрзоше 304/III
 с тобом, коме од *једнога* слова 309/III

IV њевање

два вјенчана славом полковоца 3/IV
 ка *две* лађе крилах надутјех 6/IV
 шар свакоји *једне* величине 104/IV
један *групи* у лет раздрабљаху 129/IV
један само што невредим оста 133/IV
први закон да природи дамо 158/IV
милиони јекнуше гласовах 173/IV
једногласно вјерност изражују 176/IV
 но хуљења *хиљаде* криковах 184/IV
 на Вишњег и на *два* војводе 185/IV
 дигоше се *два* вјерни војводе 188/IV
 по над *једним*, ка је река, миром 208/IV

V њевање

Два Вишњег вјерни војводе 11/V
 с *обадвје* стране напореду 18/V
групи стоје ка масе облачне 19/V
 кад се облак *најоли* раздвоји 25/V
 те у *двје* непрегледне масе 26/V
 с *два* противна узмућена вјетра 27/V
 вид ти такви *два* страсна војинства 28/V
 сви ледови *два* противна пола 51/V
 те на *двје* масе почивају 52/V
 ка *две* војске *једна* против *групе* 57/V
два дни светла, *двје* ноћи сјајне 61/V
 у јарости бој *једнаки* траја 62/V
 с *обе* стране бесмртне војнике 63/V
 на *хиљаде* *удвоји* се виде 68/V
двје војске крвљу окупате 80/V
прече јутро позоришта страшна 81/V
 и остали многи *првијенци* 88/V

легиони *два* вјерне војводе 113/V
 предвођени с *два* своје војводе 125/V
 вид фамиље *числа* великога 147/V
ӣрећи данак са стравичном хуком 161/V
 вечером се *два* војводе вјерни 163/V
 да оружја од *обије* војске 166/V
 нећу -каже -*два* вјерни војводе 171/V
 јер ангела *једноі* небеснога 181/V
 дан *четврѣи* сјутра ће гранути 194/V
једна маса, црна и плачевна 222/V
две стихије у њем су ужасне 224/V
деветсѣручним окружио вјенцем 235/V
ӣолу царства смолним и пламеним 236/V
ӣолу царства мразним и леденим 237/V
 овај грдни *мноіосѣручни* венац 238/V
 међу *двѣ* противне стихије 246/V
ӣо њега је океан велики 254/V
хиљаду се надимљу волканах 262/V
 мрачнога је *ӣоловину* царства 311/V
два војводе, вјерне моје слуге 321/V
 на Небу се дан *четврѣи* јави 341/V
 бијелога у *једнојзи* маси 353/V
 да у *један* глас могући слијеш 367/V
 у *два* пола стравично састави 382/V
 на њима се *одједном* појави 383/V
хиљадама муњах упрегнута 385/V
хиљаде се кроз отпадну војску 404/V
миријаде светлијех мировах 424/V
два војводе и вјерно војинство 445/V
 дан *четврѣи* страшнога јавлења 451/V
два врховна војеначалника 461/V
ӣри дана су адски легиони 491/V

VI *ӣевање*

и премноге *хиљаде* сјанијех 5/VI
 шар ћу *један*-каже-поставити 13/VI
један вијек осуђују кратки 44/VI
 с *обје* стране бити начертана 94/VI
 с *два* сасвијем противна закона 95/VI
 на *једну* ће закон правде благе 96/VI

на *груу* ће превласника њина 98/VI
 моћ ће човјек ова *два* закона 101/VI
 што је Небо *ири* дни колебала 107/VI
 јер ће Адам *ири* плот човјешку 114/VI
 на Земљи ће *хиљаде* божествах 131/VI
чейири се вјетра разјарише 182/VI
ири браћу те су помиљела 222/VI
 плод љубави *ири*, божествене 223/VI
ири се је крвљу оскврнила 231/VI
ири је Сунце видијело 233/VI
 родитељах *ири* проклетство 235/VI
 на *ири* излило се сина 236/VI
 Кајинови *безбројни* потомци 237/VI

Осим правих бројева употребљаване су кадшто и именице које значе мноштво, на пример: *иушије* (пл.), *леион*, хор; и лик итд. Такође је употребљена и реч *број* (њене изведенице), затим *число* и њене изведенице. Ово нас упућује на закључак да је песнику било потребно—да квантифицира односе у космосу и људском животу. Дакле, у макрокосмосу и микрокосмосу! Таква је била његова концепција и виђење света у овоме претенциозном спеву.

Приметна је и нумеричка разлика у употреби бројева у појединим певањима. Она се делимично може објаснити обимом певања, али не увек. Изгледа то је зависило и од тематике датог фрагмента у певању.

Указаћемо сад експлицитно, и појединачно, који су све бројеви употребљени у квантификацији појава, небеских и земаљских. Наш материјал јасно и очигледно потврђује да су то следећи бројеви: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9 од једноцифрених. Број *један* употребљен је у свима својим значењима, осим правога нумеричког још и у заменичком (један=неки), један=исти), итд. Осим тога присутне су и изведенице (једини, једнак) и чак сложенице. Слично се дешава и са бројем *ири*. Осим свога нумеричког значења, он кадшто значи и *ири*, *ири* (цф. прво блаженство, први закон). Уз то је присутан и дериват *иријенац*. Број *два* усађен је у животу и природи: неки предмети састављени су из два дела (маказе, панталоне), јарам и брак такође захтевају два члана. Није се случајно формирала и морфолошка двојина у неким језицима. У овоме спеву мало је заступљена *удружена двојка*, а више су две појаве у њој сучељене. Само у једноме случају двојка је удружена и тиче се архангела (два војводе, два полковоца, два војначалника). Сви остали примери конципирани су овде као сучељени (два ветра, две стихије, два војин-

ства). То се делимично може објаснити темом космичког рата -која је главна у *Лучи микрокозми*. Заступљен је и синоним *оба, обје* (оба архангела, обје/обадвије стране итд.). Употребљен је и редни број *друи*, у значењу правом (нумеричком), али и у заменичком (други=остали). Број *два* уграђен је и у изведеницу *угвој* (Сб.). Указаћемо још да је употребљен и реципрочни број - удруживањем 1 и 2. Ево и примера: *јеган друіої* држи; *јеган друіої* раздрабљаху итд.

Број *џри* могао је ући из природе и живота, али и из Библије. Троугао је вазда имао и неко симболично значење, а може га имати и сад. Занимљиво да у овоме спеву број *џри* није уопште употребљен и да је ретко искоришћен! Углавном само за одређивање времена (треће јутро, три дни, трећи данак). Бројеви *џри* и *чеџри* указују не само на количину већ и на геометријски лик. Отуд су и настале неопходне речи *џроуіао* и *чеџвероуіао* у језику. Број *чеџри* мало је коришћен у *Лучи микрокозми*. Углавном је послужио за оријентацију у времену (дан четврти) и још више у простору. Показују то синтагме: 1) небесна *чеџир* краја 2) четири (се) вјетра (разјарише). Овај број је битан у просторној оријентацији, што се најбоље илуструје односом: лево-десно, напред-назад. Отуда су и потекле четири стране света: И-З, С-Ј. Осим тога у Његошевом опису број четири сугерише нам и кућу (јер она има четири зида). Занимљиво да је број пет употребљен као хапак (само једном), и то некако успутно и у транзиту: *џеџ небеса* (неподвижних пређем), што се одмах ставља и у корелацију са млечним путевима. Тиме нам је посредно наговештен и број седам (знамо за седмора небеса!), али он није експлицитно саопштен.

Број шест можемо симболично појмити и као 2 X 3, тј. као неко дублирано тројство. У овоме спеву он је употребљен свега двапут, и то прво као главни (6 млечнијех путова), а одмах иза тога као редни (шести дио небеског војинства). Тим се бројем сугерише једна заокруженост, на коју седам долази као кров. Број осам није овде уопште заступљен, али број девет јесте. Додуше као дериват (цф. *девеџсџручни* вијенац Стиксов). Број девет ваљало би схватити као 3 X 3. То би онда било утростручено тројство.

Од разломака у спеву је употребљена само 1/2, и то у три своја творбена лика: *џб, џола, џоловина*. Уз то су од ње творени у спеву у неки деривати. Илустроваћемо то следећим примерима: наполи се раздвоји (облак), полу царства, половину царства, пб њега итд.

Од десетки није искоришћена ниједна, ако се изузме *чеџригесей* као компонента у цифри 40.000. Од стотица употребљено је само 100 (*сџо џуџ* више Земље од Урана). Стотина се и овде употребљава апрок-

симативно, као иначе у животу (цф. сто пута сам ти рекао).

Хиљада се у овоме спеву употребљава почесто, и то у Сг. и у Пл. Примери: *хиљада, хиљаду, хиљаде, на хиљаде*. Као велик број и она се често употребљава апроксимативно (цф. у животу: „једна глава хиљаду језика!“). Уз хиљаду је један пут употребљен придев (*и њремноје хиљаде*), а двапут је прецизиран број хиљада: горе 40.000 и одмах уз њега (*шест* хиљада колах). Не може се сагледати зашто баш тај број хиљада, а не неки другачији. Од веома крупних бројева аутор је употребио у више наврата *милион* и *милијарде*. Оба се броја употребљавају уопштено за велики квантум, паушално и апроксимативно. Слично као што се у старославенском језику употребљавало *тъма* /*Тъма*/ у значењу 10.000 или уопште у смислу великога броја. У резултату разраде наше теме и анализе употребљених примера-у стању смо сад да понудимо и следеће закључне формулације:

1. У сваком од шест певања *Луче микрокозма* употребљен је различит репертоар главних бројева. Њихова заступљеност примерена је величини певања, али се она не може објаснити само том корелацијом. Сам фрагмент појединог певања могао је захтевати мањи или већи репертоар бројева-у сврху квантифицирања неких појмова и предмета.

2. У неким стиховима употребљена су чак по два различна броја, што ћемо илустровати следећим примерима: *два* војводе небесни *јрвијенци*; *једним* гласом *оба* архангела; *ка две* војске *једна* против *грује* итд.). То речито говори о стилској употреби бројева у *Лучи микрокозма*, у ономе смислу како смо то назначили.

3. Занимљиво је да у целоме ткиву *Луче микрокозма* превлађују бројеви *мали* и они *велики*. Средњих скоро да и нема, што би се можда могло растумачити: велики бројеви тичу се макрокосмоса, мали пак микрокосмоса. Поједини од њих могли би се дешифровати и прецизније. Честа употреба броја један сугерише нам монотеизам и јединство космоса. Доста честа употреба броја два указује на богочовека Исуса Христа. Уједно и на непожељно двовлашће на линији Бог и Сатана, а такође и располућеност човеку на Земљи. Он као да се пречесто колеба између два света, земаљског и небеског. Бројем три упућује се на свето тројство, али истовремено указује и на три карике космоса: Бог-човек-Сатана. У концепцији Његошевој *јродневна* битка Сатане са небеском војском потврдила је да у Божјем царству има још увек места и за човека.

Ово донекле зависи и од човековог усмеравања слободне воље, коју му Бог није одузео изгнанством из раја. Даља домишљања у назначеном смеру одвела би нас у кабалу, а ми то одиста не желимо.

Закључујемо наш рад следећом поставком: велики песник Његош

умео је целисходно да употреби стилску снагу бројева-у сликању царства Небескога и царства Земаљскога. Тиме је његово излагање постало јасније и сликовитије, добило је на очигледности и песничкој уверљивости.

(Напомена: ексерпција је извршена по књизи ДЕЛА П. П. ЊЕГОША, и у редакцији Милана Решетара, Изд. Државне штампарије, Бгд. 1926)

Д. Караџић, *Зайис*, 1999